

Рубан Е.М.,
магістрант юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.4.9>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ВІДВОДУ (САМОВІДВОДУ) СУДДІ

Постановка проблеми. Довіра суспільства до судової гілки влади є базовим показником ефективності виконання державою правоохоронної та соціальної функцій. В умовах сьогодення, з огляду на складну економічну, епідеміологічну та оборонну ситуацію в нашій державі, укріплення основ громадянського суспільства залишається «наріжним каменем» європейської інтеграції нашої держави та підтриманням статуту рівноправного, незалежного і самостійного партнера в міжнародній спільноті.

Одним з основоположних міжнародних принципів судочинства є право на справедливий суд, що закріплене у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якого кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Як вбачається з наведеної статті, складовими такого права є забезпечення незалежності та безсторонності суду, що вирішує певний приватноправовий чи публічно-правовий спір. Якщо на сторожі принципу незалежності судової влади в нашій державі стоїть Конституція України, визначаючи судову владу як самостійний та незалежний вид державної влади, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», яким визначені основні механізми забезпечення «повного і незалежного здійснення правосуддя відповідно до закону», а також ціла низка інших законодавчих та підзаконних актів, що визначають і забезпечують цю правову засаду на практиці, то на виконання вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо забезпечення принципу неупередженості законодавець закріпив лише окремий інститут у всіх наявних процесуальних кодексах – інститут відводу (самовідводу) судді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дисертаційні дослідження інституту відводу суддів в цивільному судочинстві свого часу були виконані деякими зарубіжними вченими-правниками, зокрема А.В. Науменковим (2002) [6] та Р.В. Колпаковим (2013) [5].

Серед вітчизняних науковців дослідженням окремих аспектів цього процесуального інституту в рамках своїх дисертаційних досліджень займалась незначна кількість вчених, які все ж зробили вагомий внесок у вивчення порушеного в цій статті питання.

Зокрема, чинний суддя Конституційного Суду України В.В. Городовенко, досліджуючи проблемати-

ку незалежності судової влади, зауважує, що інститут відводу суддів за ініціативою учасників процесу або самих суддів слід зарахувати до форми соціального контролю громадськості за судом [3, с. 15].

Своєю чергою О.В. Колісник, вивчаючи правовий механізм відводу (самовідводу) суду, дійшла обґрунтованого висновку, що неправильно вирішене питання про відвід судом першої інстанції має бути окремою підставою для скасування рішення судом апеляційної інстанції. Крім того, вчена відстоює позицію позбавлення учасника судового процесу права на заявлення відводу судді у разі попереднього подання ним двох необґрунтованих заяв [4, с. 7].

В.В. Паришкура в рамках дисертаційного дослідження юридичної відповідальності суддів в Україні та країнах ЄС розкрила проблему юридичної невизначеності порушень процесуальних норм, що регламентують інститут відводу (самовідводу) серед підстав юридичної відповідальності судді. Зокрема, як вказує дисертант, на практиці безпідставне заявлення самовідводу Вищою кваліфікаційною комісією суддів України кваліфікується як порушення правил суддівської етики, в той час як згідно з п.п. «д» п. 1 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», порушення правил щодо відводу (самовідводу), є окремою підставою для дисциплінарної відповідальності судді [8, с. 123].

М.М. Ясинок у своєму науково-практичному посібнику «Психологія судового процесу: (теоретико-правовий аспект)» дослідив психологічну складову частину питання заявлення відводу судді учасником процесу та вирішення його судом. На думку вченого, для суддів важливим є вміння тактовно, лаконічно, грамотно з точки зору мовних правил донести до сторін ту процесуальну інформацію, яку від нього вимагає процесуальний закон та проявляти при цьому стриманість у поведінці при заявленні йому відводу. При цьому право сторони на відвід науковець розглядає як «правову гарантію особи, яку вона використовує, щоб переконатись у тому, що суддя не має особистої заінтересованості по справі» [14, с. 49–50].

Водночас, незважаючи на розкриття окремих питань процесуального інституту відводу (самовідводу) суддів, вітчизняна наука поки що не знає ґрунтовних комплексних досліджень, які були б присвячені окресленій у цій роботі проблематиці, що своєю чергою зумовлює її актуальність, а у зв'язку з останніми змінами процесуального законодавства – своєчасність та практичну доцільність вивчення названої процесуальної категорії.

Метою статті є ґрунтовний аналіз цивільного процесуального законодавства та наявної судової практики в розрізі окремих аспектів практичного застосування інститутів відводу та самовідводу суддів національними судами, результатом чого є формулювання пропозицій із вдосконалення наявних норм Цивільного процесуального кодексу України в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Інститут відводу (самовідводу) суддів, звісно ж, не є новелою цивільного процесуального законодавства, оскільки його основи були відомі ще римському праву, а національною правовою системою його було запозичено з ЦПК УРСР 1963 року. Зокрема, саме радянське процесуальне законодавство напрацювало його правовий механізм, який використовується і нині. Йдеться про тріаду складників інституту відводу, яка включає підстави для відводу, порядок його застосування та наслідки відводу для конкретного судді. Якщо перша і остання складові частини є більш-менш стабільними за своїм змістовним наповненням і зазнавали лише незначних правових трансформацій у процесі вдосконалення норм процесуального законодавства, то порядок вирішення питання про відвід кардинально змінювався кілька разів вже за часів проголошення Україною своєї незалежності.

Незважаючи на недосконалість юридичної техніки та обмеженість процесуальних прав учасників цивільного процесу в пострадянському законодавстві нашої держави, все ж варто зазначити, що інститут відводу суддів у ЦПК України 1963 р. являв собою доволі дієвий та ефективний механізм забезпечення неупередженості у правосудді того часу. Як приклад можна навести норму ст. 22 цього Кодексу (в редакції Закону України № 4018-12 від 24.02.1994 р.), за якою в разі колегіального розгляду справи питання про відвід судді вирішували інші судді за відсутності того, кому заявлено відвід. При цьому в разі рівної кількості голосів, поданих за відвід і проти нього, суддя вважався відведеним. Відвід, заявлений судді, який одноособово розглядає справу, вирішувався, відповідно, головою районного (міського) суду. Якщо ж відвід було заявлено голові районного (міського) суду, який одноособово розглядав справу, питання про його відвід мав повноваження вирішувати лише голова міжрайонного (окружного) суду [13].

Як бачимо, в змісті наведених норм прослідковується зацікавленість законодавця в тому, щоб вирішення питання відводу судді було максимально безстороннім та неупередженим, а сам суб'єкт, якому заявлено відвід, не брав участі в цьому та не мав змоги вплинути на остаточний результат розгляду відповідної заяви. Правова ж конструкція «позитивного відводу» в разі рівної кількості голосів «за» і «проти», яка закріплена у ч. 3 ст. 22 ЦПК України 1963, на нашу думку, безумовно, була вагомим напрацюванням законодавця у сфері правової визначеності, оскільки свідчила про намагання усунути будь-які сумніви в забезпеченні незалежною державою принципу справедливості судочинства.

Однак вже 21.06.2001 р. Верховною Радою України було прийнято Закон № 2540-III [10], яким кардинально змінено закріплений у розглянутій вище статті ЦПК України 1963 р. порядок вирішення заяви про відвід. Відтепер питання про відвід, незалежно від того, кому його було заявлено, вирішувалося судом, який розглядає справу, в нарадчій кімнаті з постановленням ухвали. Варто зауважити, що цим же Законом була залишена попередня редакція ч. 1 ст. 16 ЦПК України 1963 р., за якою розгляд цивільних справ у всіх судах першої інстанції здійснювався у складі трьох суддів або ж суддею одноособово. Попри це, залишаючи можливість колегіального судочинства, жодних уточнень щодо порядку та результатів голосування щодо заявленого учасником справи відводу окремому судді або ж всьому складу, досліджувана норма не містила.

Первісна редакція Цивільного процесуального кодексу України 2004 р. (значна частина норм якої відображала положення ЦПК України 1963 р.) закріпила одноособовий розгляд справи судом першої інстанції, а процедура вирішення відводу судді залишилась аналогічною з попереднім процесуальним Кодексом, за винятком уточнення в ч. 2 ст. 24: «Заява про відвід кільком суддям або всьому складу суду вирішується простою більшістю голосів».

Така позиція законодавця значною мірою пояснювалась практикою Європейського суду з прав людини, який у справі «Ле Конт (Le Compte), ван Левен (Van Leuven), де Мейер (De Meyere) проти Бельгії» сформулював презумпцію об'єктивності, за змістом якої неупередженість кожного із суддів колегії має презюмуватись до тих пір, доки не буде доведено протилежне [11]. Таким чином, якщо суддя прийняв до свого провадження цивільний позов і не заявив собі самовідвід із підстав, передбачених цивільним процесуальним законодавством, починає діяти вищевказана презумпція, яка може бути скасована лише наведенням учасником справи належних і допустимих доказів протилежного.

Вирішення питання про відвід судді тим же складом суду, який розглядає справу, неодноразово справедливо критикувався як в юридичній літературі, так і серед юристів-практиків. Зокрема, М.Б. Гарієвська в цій частині справедливо зауважує: «Враховуючи той факт, що справа слухається одноособово, а відвід, заявлений судді, вирішується ним самим, то виникає запитання, чи визнає суддя, що він прямо чи побічно заінтересований у вирішенні справи» [2, с. 58]. Своєю чергою чинний суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду А.Ю. Бучик звернула увагу на наявність істотних прогалин процесуального законодавства, що регулює порядок вирішення суддею одноособово самовідводу, зазначивши: «Не визначено, яким чином підлягає вирішенню заява про самовідвід судді, намір до викладення якої виник у нарадчій кімнаті під час вирішення заяви про відвід судді, адже процесуальне законодавство вимагає при розгляді питання відводу заслухати особу, якій заявлено відвід, у разі наявності бажання надати пояснення. Крім того,

відсутній механізм вирішення такої заяви, факт існування та зміст якої не можуть бути відомі учасникам судового розгляду до моменту повернення судді з нарадчої кімнати» [1, с. 115].

Після тривалої стагнації судової системи інститут відводу (самовідводу) судді було повністю перерформатовано Законом України від 15.01.2020 р. № 460-IX «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» [9].

Зокрема, згідно з чинним порядком вирішення заявленого відводу та самовідводу, що закріплений у ст. 40 ЦПК України, питання про відвід (самовідвід) судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі. Однак у ч. 3 ст. 39 цього Кодексу визначено конкретні строки заявлення як відводу, так і самовідводу. Так, за змістом вказаної норми, відвід має бути заявленим протягом десяти днів із дня отримання учасником справи ухвали про відкриття провадження у справі, але не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. Самовідвід може бути заявлений не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. У разі ж пропуску вказаних строків заявляти відвід (самовідвід) дозволяється лише у виняткових випадках. У цьому разі умовами права на заявлення відводу є: 1) необізнаність заявника про наявність підстав відводу (самовідводу) до спливу вказаних строків; 2) заяву про відвід подано у строк не пізніше двох днів із дня, коли учасник справи дізнався про таку підставу.

На нашу думку, обмеження права сторони цивільної справи на заявлення відводу судді певними процесуальними строками можна пояснити необхідністю економії процесуального часу та бажанням максимальної упорядкованості алгоритму процесуальних дій судді в кожній стадії цивільного процесу. Разом із тим встановлення граничних строків для заявлення самовідводу, з огляду на встановлений у ч. 1 ст. 39 ЦПК України імперативний обов'язок судді заявити його самостійно, а також на характер визначених ст.ст. 36, 37 для цього підстав, можна аргументувати лише як додатковий процесуальний засіб забезпечення процесуальної дисципліни самим суддею. Водночас, з огляду на імперативність норми абзацу другого ч. 3 ст. 39 ЦПК України, постає питання: як бути судді, який, припустимо, через зайнятість у розгляді складних кримінальних чи цивільних справ, без прямого на те умислу, пропустив строки заявлення собі самовідводу з підстави, що він є близьким родичом сторони судового процесу? Про цю обставину такий суддя об'єктивно не міг не знати, однак наявна правова конструкція не дає йому повноважень після початку підготовчого або судового засідання за відсутності двох визначених в абзаці другому ч. 3 ст. 39 ЦПК України умов самоусуну-

тись від вирішення цивільного спору. Виходить, що суддя в такому разі вимушений буде вибирати один із двох шляхів розвитку подальших подій, кожен з яких є завідомо протиправним: розглянути справу неповноважним складом суду, що є підставою до скасування судового рішення в апеляційному порядку, або ж проігнорувати встановлені розглянутою вище нормою обмеження, заявивши собі самовідвід.

З іншого боку, визначення конкретних строків заявлення самовідводу може переслідувати мету запобігти безпідставному самоусуненню судді від розгляду резонансних справ, або ж справ, що можуть становити значних суспільний інтерес. Зокрема, на думку деяких правників, проблема необґрунтованих самовідводів є більш поширеною та значимою в сучасній правозастосовній практиці, аніж питання відмови в задоволенні заяви про відвід [7]. Водночас формою самоусунення судді є і задоволення заявлених відводів із підстав, не передбачених чинним законодавством. Як приклад, можна навести ухвалу Ренійського районного суду Одеської області, постановлену 23.07.2020 р. у справі № 510/516/14-ц, якою головуєчий задовольнив заявлений йому співвідповідачем відвід. Підставою відводу було головування цього ж судді в інших справах, стороною в яких був заявник, а також наявність накладеного раніше дисциплінарного стягнення. За результатами розгляду відводу суд дійшов висновку про недостатність підстав, які б свідчили про необ'єктивність та упередженість судді, однак «із метою уникнення надалі закидів у неупередженому та не об'єктивному розгляді цієї справи» [12] клопотання сторони справи було задоволено.

За ч. 1 ст. 40 ЦПК України, питання про відвід судді вирішує суд, який розглядає справу. Однак ч. 2 цієї статті дозволяє постановити такому суду виключно ухвалу про задоволення відводу, якщо суд дійде висновку про його обґрунтованість. У разі ж незгоди з підставами заявленого учасником справи відводу і якщо заява про такий відвід надійшла до суду за три робочі дні (або раніше) до наступного засідання, вирішення питання про відвід здійснюється суддею, який не входить до складу суду, що розглядає справу, і визначається Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження справ. Водночас, за правилами абзацу 2 ч. 3 ст. 40 ЦПК України, якщо заява про відвід судді надійшла до суду пізніше ніж за три робочі дні до наступного засідання, така заява не підлягає передачі на розгляд іншому судді, а питання про відвід судді вирішується судом, що розглядає справу.

Аналізуючи вищевказані положення процесуального законодавства, ми можемо дійти висновку, що дотримання учасниками справи процесуальних строків має домінуюче значення перед забезпеченням закріпленого у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод принципу безсторонності суду. Можливість вирішення заявленого відводу як головуєчим у справі, так і іншим не залученим до розгляду справи суддею прямо зале-

жити від вчасності подання відповідної заяви стороною процесу, що своєю чергою накладає на такого учасника додатковий тягар відповідальності за обґрунтованість своєї заяви про відвід. Пояснюється це тим, що завчасне, до початку підготовчого або першого судового засідання подання відводу, передбачає обізнаність сторони справи про наявність вказаних у ст.ст. 36–38 ЦПК України підстав, а це змушує її відповідальніше ставитись до викладення своєї позиції в адресованій суду заяві. Водночас, хоча ст.ст. 39–40 ЦПК України і не містять вимоги щодо письмової форми такої заяви, з огляду на встановлені в них граничні строки, це априорі виключає заявлення відводу в усній формі. З огляду на те, що ст. 183 ЦПК України детально регламентовані загальні вимоги до форми та змісту будь-яких письмових заяв із процесуальних питань, видається, що вони мають поширюватись і на заяви учасників про відвід судді. З огляду на це, логічним видається законодавче закріплення права суду, який розглядає заяву про відвід, на залишення без розгляду та повернення заявникові його заяви, якщо її форма не відповідає вимогам, встановленим у вищевказаній статті.

Варто зауважити, що характер встановлених ч. 3 ст. 39 ЦПК України строків заявлення відводу виключає змогу заявити його з підстав незгоди сторони із вчиненими процесуальними діями судді в цій цивільній справі, адже відправлення судом правосуддя та реалізація ним більшості наданих процесуальним законом повноважень здійснюється вже після початку підготовчого засідання або першого судового засідання, тобто в період, коли, за законом, сторона вже позбавлена передбаченого ч. 2 ст. 39 ЦПК України права. Разом із тим, якщо підстави відводу судді, що передбачені пп. 1–2 ч. 1, ч. 3 ст. 36 та в ст. 37 ЦПК України, є об'єктивними, а їх встановлення звільняє заявника від обов'язку надання інших доказів упередженості судді для цілей відводу, то пряму чи побічну заінтересованості у результаті розгляду справи або ж наявність сумніву в неупередженості чи об'єктивності судді можна прослідкувати, в тому числі, з характеру його процесуальних дій, що вчинені під час розгляду справи. З огляду на це, обмеженість права сторони на відвід процесуальними строками на практиці значно розширює можливості зловживання суддею наявними процесуальними повноваженнями та загрожує поширенню суддівського свавілля в процедурних питаннях, що мають принципове значення для правильного вирішення цивільного спору.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Процесуальний інститут відводу (самовідводу) судді пройшов тривалий шлях трансформації, однак, з огляду на результати проведеного дослідження, цей процес остаточно не закінчено. Чинний процесуально-правовий механізм вирішення відводу (самовідводу) судді, порівняно з попереднім, не став більш ефективним та дієвим засобом у досягненні принципу безсторонності та неупередженості суду. Натомість доступ сторін спору до його застосування додатково обтяжено імперативними строками, які, з одного боку, запобігають зловживанню учасниками

справи своїми процесуальними правами та додатково дисциплінують цих суб'єктів, а з іншого – за певних умов можуть повністю нівелювати таку процесуальну гарантію ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення, як відвід (самовідвід) судді.

У зв'язку з цим вважаємо, що законодавцю варто переглянути концепцію реалізації права на відвід залежно від жорстких процесуальних строків, вдосконаливши при цьому положення ст.ст. 39, 40 ЦПК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бучик А. Аналіз теорії, практики та механізмів реалізації права на відвід (самовідвід) судді. *Юридична Україна*. 2015. № 10–12. С. 110–116.
2. Гарієвська М.Б. Окремі аспекти відводу судді у цивільному процесі. *Приватне право і підприємництво*. 2017. Вип. 17. С. 56–60.
3. Городовенко В.В. Проблеми незалежності судової влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2006. 22 с.
4. Колісник О.В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2008. 20 с.
5. Колпаков Р.В. Институт отвода в гражданском процессе Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15. Саратов, 2013. 157 с.
6. Науменков А.В. Отвод судей в арбитражном процессе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15. Москва, 2002. 172 с.
7. Новиков І. Самовідводи та відводи суддів: чи зможуть нові норми вирішити старі проблеми? *Закон і бізнес*. 2020. Вип. № 8 (1462). URL: https://zib.com.ua/ua/141670-samovidvodi_ta_vidvodi_suddiv_chi_virishuvatimut_konkretni_p.html (дата звернення: 30.10.2020).
8. Паришкура В.В. Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу : порівняльно-правовий аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2017. 270 с.
9. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ : Закон України від 15.01.2020 р. № 460-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-20#Text>.
10. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України : Закон України від 21.06.2001 р. № 2540-III / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2540-14/ed20010629#Text> (дата звернення: 30.10.2020).
11. Решение Европейского суда по правам человека в деле «Ле Конт, ван Левен и де Мейер (Le Compte, Van Leuven и De Meyere) против Бельгии» от 23.07.1981 г. (Application no. 6878/75; 7238/75): URL: <https://www.lawtrend.org/wp-content/uploads/1999/03/LE-KONT-VAN-LEVEN-i-DE-MEYER-LE-SOMRTE-VAN-LEUVEN-AND-DE-MEYERE-protiv-BELGII.pdf> (дата звернення: 30.10.2020).
12. Ухвала Ренійського районного суду Одеської області від 23.07.2020 р. у справі № 510/516/14-ц / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90548175>.
13. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.07.1963 р. № 1540-VI (в редакції, станом

на 24.02.1994 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1501-06/ed19960311#Text> (дата звернення: 30.10.2020).

14. Ясинок М.М. Психологія судового процесу: (теоретико-правовий аспект) : науково-практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 206 с.

Рубан Е.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ВІДВОДУ (САМОВІДВОДУ) СУДДІ

Стаття присвячена проблематиці процесуально-правового інституту відводу (самовідводу) судді, який із моменту здобуття Україною незалежності і донині, в процесі низки реформ судової системи і законодавства продовжує зазнавати істотних трансформацій.

На основі проведеного аналізу останніх теоретичних напрацювань за темою цього дослідження було констатовано відсутність ґрунтовних комплексних напрацювань, які були б присвячені окресленій у роботі проблематиці. Розкриття ж лише окремих питань процесуального інституту відводу (самовідводу) суддів у дисертаційних дослідженнях вітчизняних науковців у поєднанні з постійним вдосконаленням процесуального законодавства свідчить про гостру необхідність відновлення наукових пошуків ефективних правових засобів досягнення неупередженого правосуддя.

За допомогою історично-правового методу з'ясовано основні етапи нормотворчого вдосконалення досліджуваного інституту та встановлено, що, залишаючи порівняно стабільним нормативно регламентований перелік підстав для відводу судді та його наслідків, законодавець кілька разів кардинально змінював порядок вирішення заяви про відвід судді.

За допомогою системного та логіко-семантичного методів встановлено, що наявна конструкція процесуальних норм, які регламентують інститут відводу, априорі виключає заявлення відводу судді учасником справи в усній формі. Обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення права суду, який розглядає заяву про відвід, на залишення без розгляду та повернення заявникові його заяви, якщо її форма не відповідає вимогам, зазначеним у ст. 183 ЦПК України.

Встановлено, що характер визначених у ч. 3 ст. 39 ЦПК України процесуальних строків заявлення відводу виключає змогу заявити його з підстав незгоди сторони із процесуальними діями судді в цій цивільній справі. Висловлено припущення, що обмеженість права сторони на відвід процесуальними строками на практиці створює загрозу зловживання суддею наявними процесуальними повноваженнями та поширення суддівського свавілля в процесі вирішення цивільного спору.

Ключові слова: відвід судді, самовідвід, безсторонність, неупередженість, процесуальні строки, інститут відводу, процесуальна гарантія, склад суду, учасник справи.

Ruban E.M. CERTAIN ASPECTS OF RESOLVING THE ISSUE OF REJECTION (SELF-REVOCAATION) OF A JUDGE

The article is devoted to the issue of procedural and legal institution of removal (self-removal) of a judge, which since Ukraine's independence and until today, in the process of a number of reforms of the judiciary and legislation continues to undergo significant transformations.

Based on the analysis of the latest theoretical developments on the topic of this study, it was stated the lack of thorough comprehensive developments that would be devoted to the issues outlined in this paper. Disclosure of only certain issues of the procedural institute of removal (self-removal) of judges in the dissertation research of domestic scholars in combination with the constant improvement of procedural legislation, indicates the urgent need to resume scientific research on effective legal means of achieving impartial justice.

Using the historical-legal method, the author traced the main stages of rule-making improvement of the studied institute and found that leaving relatively stable regulatory list of grounds for dismissal of a judge and its consequences, the legislator changed the procedure for resolving an application for dismissal. The purpose of such amendments to the codes of civil procedure was to implement the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and to find the optimal balance between the right of a party to a fair trial and the establishment of judicial authority in civil society.

The relationship between the presumption of objectivity, which was developed by the case law of the European Court of Human Rights, and the legal mechanism under which the decision on dismissal is carried out by the same panel of the court hearing the case.

It is substantiated that the purpose of restricting the right of a party to a civil case to request the removal of a judge by certain procedural terms is the need to save procedural time and achieve maximum ordering of the algorithm of procedural actions of a judge at each stage of civil proceedings. The establishment of deadlines for the application of self-recusal by a judge serves as an additional procedural means of ensuring procedural discipline. The relationship between the need for the parties to comply with procedural deadlines and ensuring the principle of impartiality of the court has been studied.

Using systematic and logical-semantic methods, it is established that the existing structure of procedural norms governing the institution of removal, a priori excludes the possibility of requesting the removal of a judge by a party to the case orally. The necessity of legislative consolidation of the right of the court considering the application for recusal to leave without consideration and return to the applicant his application in case its form does not meet the requirements established in Article 183 of the CPC of Ukraine is substantiated.

It is established that the nature of defined in Part 3 of Art. 39 CPC of Ukraine procedural terms of the application of withdrawal excludes the possibility to declare it on the grounds of disagreement of the party with the procedural actions of the judge in this civil case. It has been suggested that the limited right of a party to dismissal by procedural time in practice poses a threat of abuse by a judge of existing procedural powers and the spread of judicial arbitrariness in resolving civil disputes.

Key words: recusal of a judge, self-recusal, impartiality, impartiality, procedural terms, institution of recusal, procedural guarantee, composition of the court, party to the case.